

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
Факультет філології та журналістики
Кафедра історії та культури української мови

ТРАДИЦІЙНИЙ І СУЧАСНИЙ ЕТИКЕТ УКРАЇНЦІВ

СИЛАБУС

вибіркової навчальної дисципліни

для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня

Луцьк – 2021

Силабус вибіркової навчальної дисципліни «Традиційний і сучасний етикет українців» для підготовки здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки першого (бакалаврського) рівня. 30 серпня 2021 р. 13 с.

Розробник:

Богдан С. К., професор, завідувач кафедри історії та культури української мови, кандидат філологічних наук, професор.

Силабус навчальної дисципліни затверджено на засіданні кафедри історії та культури української мови.

Протокол № 1 від 30 серпня 2021 р.

Завідувач кафедри:

проф. Богдан С. К.

© Богдан С. К., 2021 р.

I. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня	Вибіркова
Кількість годин / кредитів 90 / 3		Рік навчання - 2
		Семестр - 3
		Лекції - 24 год.
ІНДЗ: є		Практичні заняття – 22 год.
		Самостійна робота – 38 год.
		Консультації - 6 год.
Мова навчання	українська	

II. Інформація про викладача

БОГДАН Світлана Калениківна

кандидат філологічних наук

професор

завідувач, професор кафедри історії на культури української мови

Контактна інформація : +380502628212, електронна адреса:

bohdan.svitlana@vnu.edu.ua/.

Дні занять: відповідно до розкладу <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Комунікація зі студентами: відеозв'язок у програмі Zoom (лекції, практичні, консультації щодо виконання ІНДЗ і самостійної роботи), електронна пошта, Viber (за умови дистанційного навчання), індивідуальні консультації телефонічно й за посередництвом Viber в онлайн-режимі, а також офлайн відповідно до графіка, затвердженого на засіданні кафедри.

Консультації: вівторок., 15.00–16.00, каб. 312, корпус Н (офлайн), онлайн у Zoom.

III. Опис дисципліни

1. Вибірковий курс «Традиційний і сучасний етикет українців» - один із вагомих компонентів професійної підготовки кожного фахівця. Він передбачає вивчення основ найпосутнішого елемента мовної поведінки будь-якого мовця – етикетної, яка уможливорює ввічливе, гармонійне, толерантне, безконфліктне й успішне комунікування у різних ситуаціях професійної та повсякденної самореалізації й міжособистісної взаємодії.

Основну увагу здобувачів вищої освіти буде зорієнтовано на вивчення національно-культурної специфіки спілкування українців і її подібності до інших народів, реалізованої в різних етикетних ситуаціях, на з'ясування етнічних ознак мовного етикету в різні історичні періоди і в безпосередньому зв'язку з етнопсихологічними рисами та культурою нашого народу, на ознайомлення з усією системою словесних та невербальних елементів та їх найдоречнішому використанню в різних функційних сферах самореалізації мовної особистості, передусім у професійній, на причинах деформації взірцевої етикетної поведінки мовців та засобах їх уникнення.

2. Пререквізити. Безпосередньо пов'язаний із вивченням різних аспектів мовленнєвої етикетної поведінки в закладах середньої освіти й факультативними курсами р культури української мови, а також курсами української мови (за професійним спрямуванням), історії української літературної мови, історії української літератури в закладах вищої освіти.

Постреквізити. Теоретичні знання й практичні навички, здобуті під час вивчення цього курсу, матимуть реальне продовження й удосконалення у вивченні інших дисциплін, які передбачають розгляд цього аспекта особистісної та корпоративної культури здобувача вищої освіти.

3. Мета курсу – дати здобувачам вищої освіти теоретичні знання про специфіку національної етикетної поведінки українців, її визначальні риси, функційно-стильову диференціацію, а головне – формування практичних навичок використання всієї системи мовноетикетних одиниць української мови в типових ситуаціях повсякденної професійної та особистісної самореалізації.

Завданнями навчальної дисципліни передбачено ознайомлення з

- історією формування мовноетикетної системи української мови;
- національними особливостями етикету українців;
- типовими комунікативними ситуаціями міжособистісної етикетної взаємодії;
- структурою сучасного мовного етикету українців, його центральними та периферійними елементами;
- найуживанішими варіантами мовноетикетних одиниць у конкретній ситуації міжособистісної взаємодії комунікантів;
- диференційними ознаками мовного етикету родинної та календарної обрядовості українців;
- специфікою сучасної мовноповедінкової системи українців та її реалізацією в різних типах текстів професійної діяльності здобувача вищої освіти;
- загальномовними (узуальними), регіональними та функційно вираженими одиницями мовного етикету;
- невербальними елементами, їх роллю та функціями в етикетній поведінці кожної мовної особистості;

- чинниками, які впливають на вибір оптимальних мовноетикетних одиниць у конкретній етикетній ситуації, що уможливить формування якнайдоречнішого використання цих одиниць відповідно до ситуації усного й письмового мовлення;
- моделями й алгоритмами довершеної (взірцевої) етикетної поведінки в різних функційних сферах.

4. Результати навчання (компетентності)

Загальні компетентності:

- здатність спілкуватися усно та письмово українською мовою в різних ситуаціях професійної самореалізації та міжособистісного спілкування;
- здатність зберігати та примножувати моральні та культурні цінності українського народу, традиції його мовного етикету й утверджувати їх в повсякденному приватному та діловому спілкуванні;
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо; взаємодіяти з іншими в різних соціальних ситуаціях, бути толерантним щодо осіб різних національностей;
- здатність діяти відповідно до етичних норм і принципів, норм суспільної моралі; відповідно до професійної етики; дотримуватися правил академічної доброчесності;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; до використання інформаційно-цифрових технологій у професійній діяльності;
- здатність постійно навчатися й реалізовувати теоретичні знання практично;
- здатність до пошуку й оптимального вибору достовірних джерел інформації, які сприятимуть формуванню взірцевої мовноетикетної поведінки;
- здатність працювати автономно і в команді;
- здатність почувати відповідальність за формування позитивного особистого та корпоративного іміджу організації.

Фахові компетентності:

- здатність використовувати в професійній діяльності знання про мову; демонструвати мовну й мовленнєву компетентності в процесі фахової комунікації;
- здатність використовувати знання законів техніки мовлення, експресивні, емоційні, логічні засоби мови з метою досягнення запланованого прагматичного результату;
- здатність усвідомлювати культурне різноманіття, відповідальність за збереження культурної та мовної спадщини;
- здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук інформації з метою використання в професійній діяльності, критично її оцінювати;

Програмні результати навчання:

Знання про:

- особливості мовноетикетної системи української мови та її основні мовноетикетні ресурси;
- умотивованість і доречність особистої мовноетикетної поведінки в типових ситуаціях міжособистісної взаємодії комунікантів у діловій та приватній сферах;
- способи результативної комунікації з різними типами спілкувальників та представниками інших етнічних спільнот;
- засоби створення позитивної атмосфери спілкування в корпоративному середовищі, в родинному та товариському колах;
- способи постійного самовдосконалення мовної поведінки.

Уміння:

- належний рівень володіння державною мовою для реалізації усної та письмової комунікації, зокрема в ситуаціях професійного й наукового спілкування; презентує результати власних досліджень державною мовою;
- здатність досконало використовувати в професійній діяльності, в приватному житті, в різних типових ситуаціях міжособистісного комунікування в діловій сфері знання про специфіку етнічної мовної поведінки, про мовний етикет, демонструючи мовну й мовленнєву компетентності;
- здатність сформувати оптимальний алгоритм власної мовної поведінки в спілкуванні з родиною, з друзями та з колегами ;
- здатність вибрати оптимальну модель власної поведінки в усіх найпоширеніших мовноетикетних ситуаціях професійної самореалізації, уможливаючи гармонізацію міжособистісної взаємодії мовців і безконфліктність спілкування в будь-якому офіційному середовищі ;
- здатність критично оцінювати власну й чужу мовну поведінку;
- здатність доречно використовувати невербальні елементи в різних етикетних ситуаціях відповідно до традицій українського народу;
- здатність ввічливо контактувати з різними типами спілкувальників і послідовно формувати енергетично позитивне середовище;
- уміння гармонізувати конфліктну ситуацію за допомогою оптимального вибору мовних засобів.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Пр.	Сам. роб.	Конс.	*Форма контр./ Бали
Змістовий модуль 1. Національно-мовна специфіка етикету українців. Традиційний мовний етикет українців						
Тема 1. Мовний етикет як об'єкт наукового вивчення. Основні поняття (етикет, мовний / мовленнєвий етикет, мовноетикетна система). Мовний етикет і моральні	4	2		2		МКР

норми в українському соціумі. Наукові джерела вивчення мовного етикету українців та інших етносів.						
Тема 2. Історія формування мовного етикету українців. Спільні ознаки етикетної поведінки українського народу порівняно з іншими етносами. Визначальні риси мовного етикету українців, його зв'язок із етнопсихологічними рисами та традиційною культурою.	7	2		4	1	МКР
Тема 3. Структура мовноетикетної системи української мови. Типові етикетні ситуації та мовні засоби їхньої реалізації. Невербальні елементи в різних етикетних ситуаціях. Взаємодія словесних і невербальних засобів.	6	2		4		МКР
Тема 4. Загальномовне, регіональне та індивідуальне в мовноетикетній поведінці українців. Діалектні особливості мовного етикету українців.	5			4	1	МКР
Тема 5. Традиційний мовний етикет українців і українська обрядовість. Мовний етикет календарної обрядовості українців.	4	2	2			МКР, ІРС, Р 3 б
Тема 6. Мовний етикет родинної обрядовості українців.	4	2	2			МКР, ІРС, РМГ 3 б
Разом за модулем 1	30	10	4	14	2	6 б
Змістовий модуль 2. Сучасний мовний етикет українців і його функційно-стильова реалізація						
Тема 7. Сучасний мовний етикет українців і особливості вияву мовноетикетної системи українців у різних функційних стилях української мови.	7	2		4	1	МКР

Моделювання етикетної поведінки відповідно до стилю й ситуації.						
Тема 8. Центральні та периферійні елементи сучасної мовноетикетної системи українців.	6	2		4		МКР
Тема 9. Етикетні ситуації зустрічі й прощання в мовному етикеті українців.	2		2			МКР, ТР, ІРС 3 б
Тема 10. «Побажальний» і «привітальний» етикет українців.	2		2			МКР, ІРС, ТР 3 б б
Тема 11. Присяга в мовному етикеті українців.	6		2	4		МКР, ІРС, Р 3 б б
Тема 12. Мовний етикет гостювання.	2		2			МКР, ІРС, РМГ 3 б б
Тема 13. Мовний етикет у розмовно-побутовому спілкуванні (родинне, дружнє, товариське середовище тощо). Мовний етикет української родини, закоханих, подружжя.	7		2	4	1	МКР, ІРС, РМГ 3 б б
Тема 14. Мовний етикет ділового спілкування українців.	4	2	2			МКР, ІРС, Т 3 б б
Тема 15. Науковий мовний етикет українців.	2	2				МКР
Тема 16. Мовний етикет релігійного спілкування.	2	2				МКР
Тема 17. Мовний етикет епістолярного спілкування.	4	2	2			МКР, ІРС, Р 3 б б
Тема 18. Професійний мовний етикет (заклади вищої та середньої освіти, державні / приватні організації, медичні установи, транспорт, музеї, сфера обслуговування тощо).	3	2			1	МКР
Тема 19. Мовний етикет у театрах, на концертах, на розважальних заходах, у дорозі	7		2	4	1	МКР, ІРС, РМГ

(автобус, поїзд, літак), під час мандрівок.						3 6 6
Тема 20. Мовний етикет у соціальних мережах.	6		2	4		МКР, ІРС,РМГ 3 6 6
Разом за модулем 2	60	14	18	24	5	27 6
Види підсумкових робіт						Бал
Науково-дослідницький проєкт / модульна контрольна робота						30
ІНДЗ						7
Творча робота / соціолінгвістичне дослідження						30
Всього годин / Балів						100
	90	24	22	38	6	

*Форма контролю: ДС – дискусія, ДБ – дебати, Т – тести, ТР – тренінг, РЗ/К – розв’язування задач / кейсів, ІНДЗ / ІРС – індивідуальне завдання / індивідуальна робота студента, РМГ – робота в малих групах, МКР / КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, Р – реферат, а також аналітична записка, аналітичне есе, аналіз твору тощо.

6. Завдання для самостійного опрацювання

Самостійна робота передбачає опрацювання окремих питань лекційного матеріалу, які не були розглянуті безпосередньо на занятті (або розглянуті лише частково). Результати такої роботи викладач враховує на практичних заняттях, підсумкових формах контролю (модульна контрольна робота / науково-дослідницький проєкт). Деякі з тем, які здобувачі опрацюватимуть повністю самостійно, включені як елемент підсумкового контролю й передбачають підготовку презентаційних матеріалів.

№ з/п	Тема	Кільк. год.
1	Основні чужомовні наукові джерела вивчення етнічної мовної поведінки.	2
2	Порівняльна характеристика мовноетикетної поведінки двох етносів у найуживаніших типологічних ситуаціях – зустрічі / рекомендації, прощання, вітання, побажання.	4
3	Національні особливості невербальної поведінки українців порівняно з якимось іншим етносом (елементи невербаліки – за вибором здобувача).	4
4	Мовний етикет українців в епоху Київської Русі (або: в Запорізькій Січі, у Києво-Могилянській академії, в УНР, серед січових стрільців, серед вояків УПА – за вибором здобувача). Або: переглянути кінофільм на історичну тематику	4

	(наприклад, «Захар Беркут», «Поводир», «Крути», «Чорний ворон» тощо).	
5	Присяга в мовному етикеті українців (<i>присяга ремісників, присяга лікарів, присяга військовиків, присяга кобзарів, присяга президентів</i> тощо – за вибором здобувача).	4
6	Етикет частування й пригощання в українців та інших етносів (наприклад, ділове, родинне святкове, весільне) – <i>за вибором здобувача</i> .	4
7	Мовний етикет родинного спілкування українців (<i>діти-батьки, батьки-діти, внуки-дідусі, бабусі</i>) (за вибором здобувача).	4
8	Мовний етикет в студентській групі / на факультеті / в університеті.	4
9	Мовний етикет у театрах, на концертах, на розважальних заходах (за вибором здобувача).	4
10	Мовний етикет у дорозі й мандрівках Україною та світом, на відпочинку.	4
	Разом	38

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо здобувачів освіти. Увесь навчальний процес організуватимемо на засадах толерантності, партнерства й взаєморозуміння й відповідальності. Пропонована тематика лекційних занять після ознайомлення аудиторії може бути частково скоригована з урахуванням Ваших побажань.

Відвідування лекційних занять – вибір і право здобувача, але це не звільняє його від самостійного опрацювання всіх питань, які розглядаються на занятті, бо вони входять до підсумкового контролю з дисципліни. Виконання самостійних завдань – Ваш обов'язок. *Примітка:* здобувач може отримати бонус – 1 б на лекційному занятті за участь у мінідискусіях і за вдалі й креативні запитання на його завершення.

Кожне практичне заняття максимально може бути оцінено 3 б.

ІНДЗ передбачає підготовку презентаційних матеріалів щодо однієї з проблем мовного етикету (7 б). Із реєстром пропонованої тематики здобувачів буде ознайомлено на початку курсу.

Одне із самостійних завдань (за погодженням із викладачем), може ввійти до тематичного блоку ІНДЗ, яке передбачає підготовку презентаційних матеріалів щодо однієї з проблем мовного етикету й оцінене 7 б.

Підсумковий контроль здійснюватиметься (за погодженням із здобувачами) як: 1) контрольна робота в тестовій формі за тематикою лекційних занять або науково-дослідницький проект, який стосується вивчення одного з аспектів мовноетикетної поведінки, реалізованої в певному типі письмових, аудіо- чи відеотекстів / тексту й проводиться у

формі наукової мініконференції на завершення курсу (30 балів); 2) мінісоціолінгвістичне дослідження, що стосується мовного етикету в конкретному офіційному чи приватному середовищі, або підготовка макету одного з можливих навчально-популярних видань із мовного етикету українців (загальна проблематика або окрема тема) (30 балів). А отже, кожен здобувач освіти матиме змогу апробувати свої теоретичні знання й практичні вміння, виступаючи в ролі дослідника різних мовноетикетних ситуацій й автора популярного видання з мовного етикету, орієнтованого на різні типи адресатів.

Термін проведення підсумкової контрольної роботи або мініконференції – одразу ж після останнього лекційного заняття (за умов дистанційного навчання проводимо онлайн). Якщо здобувач був відсутній на підсумковому занятті через поважні причини, він має право на можливість проходження тестування / усне опитування в узгоджені з викладачем терміни відповідно до графіка консультацій (NB!!! до початку заліково-екзаменаційного періоду).

Виконання науково-дослідницьких проєктів, соціолінгвістичних досліджень / творчої роботи здійснюватиметься відповідно до запропонованого алгоритму й зразків (із якими здобувачі завчасно будуть ознайомлені – на першій зустрічі). Термін їх підготовки – *не пізніше передостаннього* практичного заняття.

Політика щодо академічної доброчесності. Упродовж усього періоду викладач і здобувачі на всіх етапах міжособистісної комунікації дотримуватимуться узвичаєних засад академічної доброчесності. Особлива й неустанна увага – формуванню особистісної добропорядності кожного учасника навчального процесу, відповідального ставлення до використання інтертекстової інформації й поваги до праці всіх членів наукової спільноти, що мають виявлятися насамперед у постійній та неодмінній персоналізації чужих інтелектуальних надбань і належній нормативній актуалізації запозичених міркувань, джерел інформації посередництвом цитувань, покликань, представлених реєстрів використаної літератури та нормативного їх оформлення. З іншого боку – *щонайперше сам викладач* повинен слугувати орієнтиром такого шанобливого й відповідального ставлення до чужої інтелектуальної власності, зокрема, під час лекційного курсу постійно зазначати джерела інформації, не перетворювати лекційну комунікацію в деперсоналізований реферат, компіляцію, а тим паче – в дослівний переказ (чи механічне відтворення) чужих думок.

Упродовж усього навчального процесу намагатимемося разом формувати продуктивне критичне мислення й уміння мати власну точку зору на ті чи ті мовноетикетні явища, правомірність / невідповідність мовної поведінки та переконливо її вмотивувати.

Відповідальність за порушення норм академічної доброчесності здійснюватимемо відповідно до «[Кодексу академічної доброчесності](#)» в

нашому університеті й «[Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату](#)».

V. Підсумковий контроль

На залік виносяться основні питання, передбачені для підсумкового контролю (актуалізовані впродовж семестру на лекційних заняттях та опрацьовані самостійно), з якими здобувачі будуть ознайомлені заздалегідь на початку вивчення курсу. Залік проводитимемо в усній формі (за умов дистанційного навчання – в тестовій / усній).

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всівидинавчальної діяльності	Оцінка
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VI. Рекомендована література

Основна:

Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=> (28.08.2021).

Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. Київ : Рідна мова, 1998. 476 с.

Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації: навч. посіб. 2-ге вид, доп. та перероблене. Київ: АртЕк, 2002. 208 с.

Діловий етикет. Етика ділового спілкування. 3-тє вид., переробл. і допов. Київ : Альтерпрес, 2009. 368 с.

Калашник Г. М. Вступ до дипломатичного протоколу та ділового етикету : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 143 с.

Мацько Оксана. Мовленнєвий етикет: навч. посіб. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2018. 143 с.

Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2006. 291 с.

Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол та етикет: підручник. 2-ге вид., оновл. і доповн. Київ : Знання, 2017. 326 с.

Сайтарли І. А. Культура міжособистісних стосунків : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 239 с.

Стахів Марія. Український комунікативний етикет : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 245.

Тимошенко Н. Л. Корпоративна культура : діловий етикет : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 391 с. URL : <https://westudents.com.ua/knigi/197-korporativna-kultura-dloviy-etiket-timoshenko-nl.html> (26.08.2021).

Шеломенцев В. М. Етикет і сучасна культура спілкування. Вид. 2-е. Київ : Лібра, 2003. 416 с.

Додаткова:

Богдан С. К. Епістолярна поведінка українців у ХІХ–ХХ ст. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк : Вежа Друк, 2013. 272 с.

Кодекс поведінки студента / Ю. В. Громик, І. П. Левчук, О. А. Маленицька, Н. С. Приходько, М. А. Рожило, І. Д. Скорук за ред. І. П. Левчук. Вид 3-ге, перероблене. Луцьк: Друк Формат, 2017. 64 с.

Хаджиева Елена, Асенова Ася, Шушлина Весела, Каменова Милена. Реч, етикет, культурни традиции. Български език като чужд. София: Издателство «Гутенберг», 2012. 152 с.

Clise Arden. Spinach in Your Boss's Teeth: Essential Etiquette for Professional Success Paperback. Silver Fern Publishing., 2016. 195 p.

Język a kultura T. 6. Polska etykieta językowa / pod red. Janusza Anusiewicza i Małgorzaty Marcjanik. Wrocław: Wiedza o Kulturze, 1992. 141 s. URL: <https://searchworks.stanford.edu/view/2272926>; <https://www.worldcat.org/title/jezyk-a-kultura/oclc/27012062> (28.08.2021).

Marcjanik Małgorzata, Bonacchi Sylvia, Agnieszka Frączek. Polsko-niemiecki słownik etykiety językowej. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2019. 410 s.

Marcjanik Małgorzata. Mówimy uprzejmie. Poradnik językowego savoir-vivre'u. Warszawa: Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2020. 236 s.

Marcjanik Małgorzata. Słownik językowego savoir-vivre'u. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. 2020. 438 s.

Marcjanik Małgorzata. Mówimy uprzejmie. Poradnik językowego savoir-vivre'u wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2021. 314 s.

Meier Myka. Modern Etiquette Made Easy: A Five-Step Method to Mastering Etiquette. New York : Skyhorse, 2020. 176 p.

Mitchell Nancy R. Etiquette Rules!: A Field Guide to Modern Manners. Wellfleet , 2017. 224 p.

Post Lizzie, Post Senning Daniel. Emily Post's Etiquette, 19th Edition: Manners for Today (Emily's Post's Etiquette). : William Morrow, 2017. 723 p.

Post Peter, Post Anna, Post Lizzie, Post Senning Daniel The Etiquette Advantage in Business, Third Edition: Personal Skills for Professional Success. William Morrow, 2014. 352 p.